

Oči dokořán 2011

Doc. Hana Babyrádová, KVV PdF UPOL

Již více než deset let je pořádána přehlídka výtvarných prací žáků ZUŠ z České republiky. Celých devět let je setkání výtvarných pedagogů a to nejdříve ve formě několikadenní poroty a následně instalace a vernisáže výstavy vybraných děl a fotodokumentace konáno v rozsáhlých prostorách šternberského kláštera. Cílem tohoto příspěvku k závěrečnému zhodnocení letošní přehlídky je zamyslet se na procesem hodnocení prací porotou a dále také nad finální podobou výstavní kolekce, která představuje i v roce 2011 stejně jako v minulých ročnících vždy určitou fenomenální prezentaci práce učitelů a žáků ZUŠ, která je neopakovatelná. Nutno připomenout, že jde o největší prezentaci českého zájmového výtvarného školství, která nemá v zahraničí žádné obdoby. Ačkoliv se určité rysy výstavy v jednotlivých ročnících opakují, přesto je vždy důležité, že každý nově vyhlášený ročník přehlídky motivuje jisté procento učitelů výtvarných oborů základních uměleckých škol k neobvyklým zcela aktuálně koncipovaným projektům i k solitérním výkonům. Dle aktuální povahy předložených prací porota vždy s mírnými posuny vytváří určité kategorie, do kterých dětské a studentské práce rozděluje. Podle povahy a obsazenosti jednotlivých kategorií je pak na závěr poroty koncipována výstavní přehlídka tak, aby návštěvník získal přehled o tom, co na ZUŠ vzniká a jak navzájem jednotlivé tematické okruhy souvisí. Samotná koncepce i letos tedy flexibilně zohlednila současný stav. Tento rok se dle porotců narýsovaly v průběhu výběru prací následující sekce (přičemž je třeba podotknout, že jednotlivých prací velmi ubylo a téměř všichni pedagogové předkládají spíše řady a projekty): Člověk, Realita, Příběhy, Výtvarný jazyk, Písmo, Fotografie, Počítačová grafika, Výzdoba (míněno práce dekorativní sloužící k výzdobě chodeb, Jiné kultury, Smysly,

Vesmír, Město, Recyklace, Řemesla, Příroda, Jednotlivosti. Pouze tedy v posledně zmíněném okruhu Jednotlivosti jsou vystavovány solitérní práce autorů, které se vyznačují nadstandardní kvalitou výkonů jedinců, veškeré ostatní okruhy jsou pak zastupovány menšími či rozsáhlejšími sériemi děl, v mnoha případech jsou porotě předloženy pouze fotografie originálů. Živou diskuzi mezi porotci vyvolala otázka, zda nafotografovaná díla nejsou dokonalejší než původní originály, nebo zda nejsou při reprodukci dokonce upravována a takto vylepšována.

Jako v každém ročníku, tak i v roce 2011 bylo navíc předem vyhlášeno preferenční téma: tentokrát šlo o téma „Krabíčka“. Hledáme-li kritéria pro hodnocení jednotlivých řad prací i solitérních výkonů, je třeba mít na mysli, že zde musíme respektovat mnohovrstevnatou hodnotících pohledů a složitost prostupnosti kritérií, podle nichž jsou poměrně složitým způsobem dětská a studentská díla posuzována. Přičemž prioritu v hodnocení by dle názoru nejen mého ale mnohých zúčastněných měla sehrávat osobitost a autentičnost autorských výpovědí. Autenticita autorské výpovědi by neměla být suplována například řemeslnou náročností, prázdnou efektivností technik, bombastičností zacházení s digitálními technologiemi (zejména v oblasti počítačem upravovaného obrazu) ale ani usilovnou intervencí učitele, který by patrně neměl být strůjcem pro oko dokonalých projektových kompozici, ale měl by působit v roli iniciátora výpovědi dětské duše.

Zejména na počátku druhé dekády třetího tisíciletí se nabízí otázka, zda nejenom ve výtvarném umění, ale i ve výtvarné výchově nebylo za uplynulá léta vše vyzkoušeno, zda můžeme vůbec naše žáky, oni nás nebo i nás samotné něčím překvapit?

Máme-li charakterizovat zcela současné tendence ve výtvarné pedagogice základních uměleckých škol, docházíme, dle mého názoru, k formulaci následujících fenoménu dneška: stále častěji jsou obsazována témata související s obavami o budoucnost a s futurologickými vizemi týkajícími se osudu lidstva a zeměkoule. Jako by mladí autoři cítili podvědomě určité ohrožení člověka, stability jeho vnitřního života (objevují se náměty jako je Svoboda, Identita, Interpersonální vztahy apod.). Oblíbené jsou také ekologická témata (ohrožení přírodní rovnováhy, živelné katastrofy, obava o vymírání rostlinných a živočišných druhů). Učitelé se se svými žády se zaujetím věnují i sociologickým a politickým námětům, které nejsou už jako tomu bylo v dřívějších dobách jakousi nutnou povinností, ale jsou příležitostí k metaforickému vyslovení osobních mnohdy ostře kritických stanovisek mladých lidí k etickým otázkám „správy veřejných věcí“.

Autoři výtvarných projektů – zde mám na mysli spíše spoluautory – tedy učitel a žáky dohromady – se prostřednictvím výtvarné činnosti ptají: Jaký je ten náš svět a jde vůbec o nějakou „novost světa“? A není tento rychlostí a povrchností zahlcený svět stále tím našim starým důvěrně známým světem, založeným na stále stejných základních ontogeneticky podmíněných kamenech bytí? Názor, že je třeba se stále vracet ke kořenům bytí, je na přehlídce zastoupen celou řadou výstavních kolekcí tematizovaných především světovými mytologiemi. Zcela přesvědčivě pak vyznívají zejména ty práce, které přímo reagují na propojení individuálního lidského osudu s velkoplošným děním v bájích a pověstí. Jsou to náměty pro výtvarnou činnost takřka věčné. Za mnohé letos předložené projekty bych uvedla alespoň dva projekty tohoto typu, které mne mimořádně zaujaly: Rituál oběti a Člověk a vlk. Znovuobjevování archetypů v mytologii je pravděpodobně výrazem víry v oporu člověka vztahujícího se znovu a znovu k antropologickým kořenům

zachycovaným v obrazech a sochách či prostorových objektech. Řada učitelů našla i paralely mezi biblickými náměty a současností – dokázali ve svých výtvarných projevech propojit apokalypsu a vizuální či prostorové vjemy z nedávných povodní.

V kontrastu k vizionářským a místy i tragickým námětům se však celá řada učitelů zabývá se svými žáky i odlehčenými, dobu vtipně komentujícími mnohdy zase až sarkastickými výtvarnými výpověďmi o světě. Kritika směřuje do světa absurdního chování dospělých .

Samostanou kategorií děl představují pak řady a projekty inspirované výtvarným uměním. V těchto tzv. artcentristických projektech nejde o pouhé „seznamování“ se s díly, uměleckými směry či umělci, ale spíše o aktivní prozkoumávání výtvarného jazyka a o ponor do duše solitérních děl cestou praktikování prožitkové pedagogiky. Z povahy děl vystavených na přehlídce však vyplývá, že artefietické přístupy k vedení žáka ve výtvarném projevu se na základních uměleckých školách uplatňují jen zvolna, neboť výtvarné obory na tomto typu škol jsou přece jen i dodnes založené na respektu esteticky účinného hmotného artefaktu. Co se týká rozsáhlosti projektů, nejjobsažnější jsou etnograficky tematizované kolekce. I letošní ročník je obsazen celou řadou uměleckých projektů inspirovaných uměním přírodních národů.

Shrnutí a doporučení

Porota během náročné několikadenní práce vybrala k výstavě téměř 70% krajskými zástupci předložených prací. Osobně bych doporučovala užší výběr pro přehlednost, ale na druhé straně při tomto širším výběru je možno přestavit více škol a také dát prostor začínajícím.

Letošní specifické téma pojala řada škol velmi kreativně a vtipně (téma k humoru přímo vyzývalo), ale některé „krabičky“ byly příliš formální. Osobně se domnívám, že řada učitelů by přivítalo téma méně zaměřené na formu, téma s duchovním dosahem.

Jednotlivým zástupcům krajů bych doporučovala dělat v krajských kolech užší výběr. Raději vybrat za každou školu jeden či dva větší nápadité projekty namísto předkládání desítek jednotlivých prací. Celkově je také třeba při vyhlásování stanovit přesnou podobu fotodokumentace, neboť ta byla často chaotická a kvantitativně předimenzovaná.